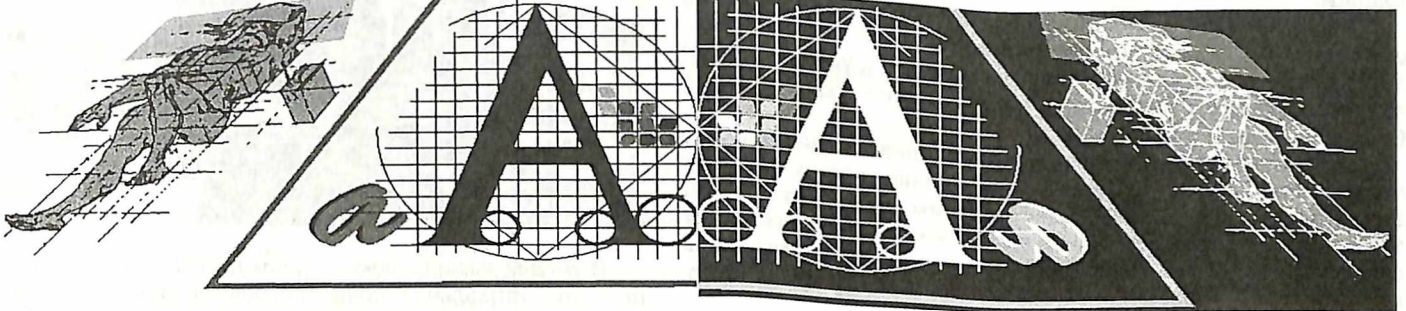

ПЕДАГОГІЧНА ТРАДИЦІЯ У СИСТЕМІ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ

Л.П. Вовк,

зав. кафедрою теорії та історії педагогіки
Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова.

Потреба цілісного підходу до розгляду історії педагогіки означає синхронний розгляд історії освіти і виховання у різних регіонах України і різних країнах у певних хронологічних межах, що співвідносяться із загальноновизаною в історичній науці періодизацією. Нетрадиційний цілісний розгляд історії педагогіки у контексті вітчизняної культури і світової цивілізації ґрунтується на інтеграції загальнолюдських цінностей і педагогічних традицій народів.

Пошуки підходів до розгляду історико-педагогічної проблематики та відповідно вивчення її, обумовлюються необхідністю перебудови викладання усіх педагогічних дисциплін. Це означає потребу розглянути історію вітчизняної і зарубіжної педагогіки в контексті світової історії цивілізації. Разом з тим, це означає не втратити жодної зернини тієї педагогічної спадщини, на яку багаті регіони України.

Рівень усталеності освітніх чи виховних тенденцій за різних суспільно-політичних умов, у різних часово-просторових ознаках засвідчує педагогічний традиціоналізм чи педагогічну новачію.

Зупинимось на одному з феноменів історико-педагогічного розгляду – педагогічній традиції. Остання може виступати орієнтиром при означенні актуальності, соціокультурною домінантою розгляду, якщо йдеться про філософію освіти, як детермінанту генезису соціуму.

Традиціями вважаємо суспільні ознаки, що передаються від покоління до покоління: ідеї, погляди, звичаї тощо.

Український освітній досвід формувався на перехресті світів – цивілізацій, не сполучених світоглядними засадами, цінностями, традиціями як внутрішньою типологією розвитку. Як суспільний, так і педагогічний досвід були позбавлені єдиного: загального культурологічного ареалу.

Уміннями вичленувати суспільні, наукові, педагогічні феномени, що стали традицією певної галузі суспільного життя, студенти озброюються протягом творчого вивчення різних наукових, зокрема гуманітарних дисциплін. Відповідно формувалися й освітній традиціоналізм чи освітнє новаторство.

Відсутність чіткого розмежування між традицією та новачією нерідко характеризують науково-методологічні основи різних галузей: науки, політики, юриспруденції, економіки та ін.

Нерідко дослідники сутність педагогічної традиції обмежують або ідентифікують з етнічно-національними особливостями. Згаданий феномен справді виступає рефлексивною основою окремих ознак педагогічної традиції. У свою чергу обидва імперативи є складовими освітньої канви менталітету.

За яким принципом систематизувати навчальний курс історії педагогіки? За науково-історичним, етнічно-національним чи територіальним? Існує різне бачення і на те, якій проблематиці надати пріоритет – автохтонності української педагогіки чи світовим освітнім зразкам. Не можна залишати поза увагою і педагогічний доробок 130 національностей (27% населення України). Адже розвивався він у тісному зв'язку з історією освіти українського етносу. Це – внесок в історію освіти Петра Могили, Симеона Полоцького, Христини Алчевської, Миколи Корфа, Миколи Пирогова, Софії Русової та ін.

Національна чи етнопонаціональна домінанта є соціокультурним складником. Кожна з них не може підмінити саму педагогічну традицію. Другим складником педагогічної традиції виступає цивілізаційний або регіональний досвід освітньої діяльності.

Педагогічна традиція подається у формах, що співвідносяться із сучасним станом інтелектуальності (цивілізаційності – за визначенням В. Корнетова, В. Кременя, Тойнбі) суспільства, як і традиції інших галузей суспільного життя (економіки, політики, права, науки, мистецтва, релігії).

Оприсутненість педагогічної традиції може бути чинником під час розгляду вітчизняної історії освіти чи педагогічної думки, як феномену духовної культури, як складової світового процесу історико-культурного розвитку. Педагогічна традиція не зникає, навіть не деформується із зміною ідеологічних основ, а лише трансформується.

Визначення місця педагогічної традиції у пізнанні історико-педагогічного розвитку сприятиме конкретизації нижньої хронологічної межі історії педагогіки України (від літописних часів, чи від VII-VI століття до нашої ери – освіта у грецьких містах Причорномор'я, чи від епохи трипільської культури).

Традиції у науці, мистецтві, релігії також засвідчують собою традиції освітні і виховні. Норми поведінки це і педагогічна традиція і соціальна.

Для вивірення значущості педагогічної традиції у методології та логіко-структурній архітектоніці дослідження ми вдалися до спроби вивчення громадсько-педагогічного сподвижництва (II пол. XIX – 30-ті роки XX ст.) як елементу світової культурно-освітньої традиції, екстрапольованої і примноженої зусиллями української інтелігенції. Предметом дослідження при цьому було виділено педагогічну і організаційну діяльність, спроектовану на позаінституційну освіту, на громадсько-педагогічний рух загалом. Найвиразніше-новачійними в суспільно-педагогічній творчості були пошуки створення системи освітніх закладів для дорослих.

Педагогічна традиція, як і наукова та ін., є наслідком суспільно-педагогічної творчості впродовж тривалого розвитку самого суспільства. Ефективність дослідження пріоритетності тенденцій освіти забезпечується підтвердженням їх збереження та поступального розвитку протягом тривалого періоду, осягненням проблеми в кількох історико-педагогічних і соціокультурних вимірах, фактором збереження і примноження тенденцій, які набули суті традиції.

Освіта дорослих – неоприсутнена, остаточно нереалізована ідея розвитку особистості впродовж усього життя. Діяльність інтелігенції із запровадження позашкільної освіти в Україні (XIX ст.) збігається у часі з появою і розвитком неперервної освіти в Європі.

Історія громадсько-педагогічного сподвижництва в Україні в площині неформальної освіти багата на пошуки структуризації знань. В аудиторіях – прообразах народних університетів, лекції з різних галузей знань читалися проблемно і нетрадиційно. Хоч самі спроби відійти від традиційної освіти, визначити співвідношення традицій і новацій у навчальному процесі були започатковані ще в епоху Сократа.

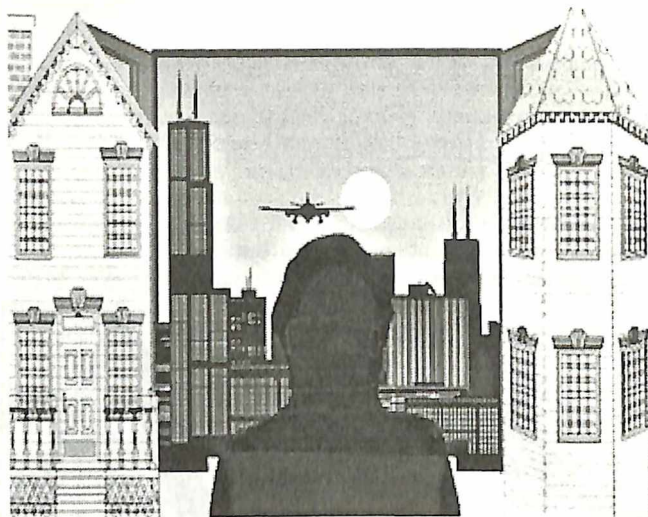
Через фронтальний розгляд історико-педагогічної проблеми, через осмислення філософського підґрунтя освіти, через взаємоузгодження критеріїв наукової термінологічності і особливостей педагогічної традиції, через специфічність ознак гуманістичного національно-орієнтованого змісту освіти в різних соціально-політичних умовах досліджувалися: суспільно-просвітницькі орієнтації та ідеали, що супроводжували пропедевтику освітньої діяльності; діяльність і спадщина репрезентативних постатей суспільно-педагогічної думки II пол. XIX ст. – 30-х рр. XX ст.; загальнонауковий і національно-просвітницький характер змісту педагогічної діяльності; ініціювання організаційно-педагогічного створення першої системи української освіти; інтеграція та ідеологічні розбіжності адміністративно-центральної і громадсько-педагогічної діяльності в 20–30-ті рр.; урядова і громадсько-педагогічна стратегії форм освіти в 20–30-ті рр.

Процеси супроводжувалися зіткненням гуманістично-демократичного характеру громадсько-педагогічної діяльності з ідеологічним пресингом, спонуканням освітян наприкінці 20-х рр. до пристосування, до погодження з переорієнтацією освітньої роботи в агітаційно-пропагандистську. Але зусиллями інтелігенції, збереглися гуманістичні освітні традиції. Це затримувало ідеологізацію освіти, заміну її загальнолюдських принципів на класові. Історія переконливо доводить, що і педагоги XIX і педагоги XX ст. – особистості, яких не задовольняє повільний еволюційний розвиток суспільних подій. І ті й інші намагаються прискорити його в один спосіб – через педагогічну діяльність, хоча діють у різних суспільно-політичних умовах. Отже, це можна вважати і соціальною і педагогічною традицією, властивою всім спільнотам на теренах України.

Українська педагогічна традиція, зокрема досвід, ініційований громадськістю як аспект суспільної консолідації, впливали на всю освіту – народну школу, вищі навчальні заклади, професійну освіту (курси, заклади) і не лише в 20–30-ті рр., а впродовж усього радянського періоду.

Педагогічна традиція, як засвідчує дослідження конкретної проблеми, виступає як особливість соціально-культурного розвитку генерувати, утримувати пріоритетність освітніх тенденцій, екстраполюючи їх незалежно від державницьких, ідеологічних, релігійних, наукових, економічних орієнтацій суспільного життя.

Пріоритетність тенденцій, як особливостей педагогічної традиції, засвідчує, що ті якості освіти, які композиційно є носіями педагогічної традиції, не декларуються. Вони існують у педагогічній традиції і відроджуються в умовах лібералізації суспільства (тобто соціальної відлиги). На теренах України це були періоди 60-х рр. XIX ст., поч. XX ст., 20-ті рр. XX ст.

В умовах зміни соціокультурних домінант (на сьогодні це постіндустріальне суспільство, пошуки ринкового укладу, наявність різнохарактерного світоглядного бачення) збереглися пріоритетні культурно-антропологічні, педагогічні домінанти.

На прикладі розгляду окремої проблеми ми визначили, що поступальність її залежить від характеру дотику з педагогічною традицією та сукупності складників останньої – загальнолюдських, громадянських, національних, особистісно-орієнтованих. Проблема при цьому набуває ознак педагогічної традиції – демократичності, гуманізму, ідеологічної зорієнтованості (під ідеологічною зорієнтованістю розуміємо вірність класовим і культовим ідеалам), сподвижницького характеру розвитку.

Подальшим спрямуванням зусиль дослідника є вибір раціональної моделі впровадження ідеї. Врахування педагогічної традиції як соціокультурної й освітньої домінанти дозволить визначити інноваційні процеси, які відбувалися в історії світового та вітчизняного простору, персоналізовані новації, розвиток теоретичних основ освіти.

Вивчення теорії та історії педагогіки передбачається як вивчення діяльносної сфери суспільств. Зміст програм, спрямування і характер вивчення передбачає реалізацію аксіологічного змісту педагогічної освіти, в основі якого орієнтації (національні і загальнолюдські) притаманні народу, його історії, менталітету, а також вартісні особливості педагогічної діяльності.

Підготовка майбутнього вчителя протягом останніх років набула автономії в окремих аспектах змісту і діяльності. Зміст педагогічної підготовки орієнтує на використання інноваційного компоненту педагогічних та історико-педагогічних знань, альтернативний розгляд педагогічних концепцій, педагогічних проблем та явищ.

Виховання й освіта в Україні та зарубіжних країнах у різні історичні епохи, вплив на них матеріальних і духовних інваріантів суспільного життя, місце освіти і виховання у процесі загального розвитку молоді, педагогічні теорії, виховання засобами народної педагогіки, церковно-релігійна освіта та духовно-моральне виховання – це, загалом, те, що передбачає охопити зміст педагогіки та історії педагогіки. Порівняльний аналіз освіти і виховання в умовах різних за характером і за періодом існування суспільств, порівняння змісту діяльності різних типів навчальних закладів у процесі самостійної роботи, педагогічних явищ, концепцій забезпечить можливість виявити зразки педагогічного досвіду минулого, що заслуговують на використання у сучасній освітній практиці.